ليكوالي

املاء او انشاء

د

ګل پاچا الفت

جرمني ۲۰۱۱ ميلادي کال

www.ulfat de

فهرست

سر ليك:	مخ:	سر ليك:	مخ:
دوه دهقانـــــــــــان	۱ـ ۲	ډار	۱۲ـ ۱۳
دوه جنـــــــــــــازي	۲	حقيقـــــــــــــــــت	۱۳
مليـــت اوملـــي اســـتقلال	۳ـ ۵	زمـــــــا نظـــــــر	۱۳ـ ۱۴
ملــــــي يـــــووالى	۵ـ ۷	عــــــشق او هــــــوس	۱۵ـ ۱۶
ژونــــــــــــــــــد	۷ـ ۸	مــــــــــــضراحتياط	۱۷ـ ۱۸
مترقـــــي ژونـــــد	۸ـ ۹	حاكمانوتــــــه وايــــــم	۱۸ـ ۱۹
دخلكـــــــو نظـــــر	۹ـ ۱۱	ميلـــونر خيـــرات خـــور	۲۰
دحـــــق اظهـــــار	۱۱	ګرانـــــه ليكوالـــــه!	۲۱ـ ۲۲

بسم الله الرحمن الرحيم

دوه دهقانان

دهقانانو دمني فصلونه ټول کړه او دکروندې کارونه تمام شوه، هر چا خپله غله کورته ويوړه او خپل وابنه يې په ځای کړه، دژمي واورې شروع شوې، هر څوک تيارې غلې ته کښېناست نرخونه له پخوانه جګ لاړل، د پروړی قيمت يوپه دوه شو.
يوه دهقان فکر وکړچې اوس دقلبې غوايان خپله نيمه بيه په نس خوري او يو پنډ وابسه پنځه روپۍ خرڅيږي، ښه به داوي چې خپل غوايان خرڅ کړم او په ښو خرڅولوهم ډېرې پيسې پيداکړم چې ژمی تېرشو اوپسرلی راغی، بيا به ديوې دپاره غوايان واخلم خپله دهقاني به کوم.
بل دهقان غوايي نه درلودل هغه هم ده غوندې هوښيار اودفکر خاوند و، هغه وويل چې اوس ژمی دی غوايان په نيمه بيه لاس ته راځي نوراشه همدغه اوس غوايان واخله او پسرلي ته مه ګوره، ځکه چې هغه وخت دغه نرخونه نه پاتې کيږي. دا دوه هوښيار دهقانان په سوداکې جوړ شوه او هر يوه دا ومنله چې دغه سودا د ده دپاره سودمنه ده.
په دې سودا کې دواړو خپل عقل اوفکر ښه جنګولی دی، مګر دايو قمار دی چې وړونکی يې لاندی دی معلوم. انسان که هرڅومره عميق او دقيق فکر وکړي بيا هم د يوه شطرنج باز مثا ل لري چې ټول فکر يې د قمار په لوبه کې خرڅيږي اوبې دچانس له موافقته لوبه نه شي وړلی، دا دوه دهقانان هم په حقيقت کې شطرنج بازان دي اوهغه چالونه چې شطرنج بازان يې دآس اوپيل په وړاندې کولو او بېرته کولوکې سنجوي دوي يې دغوايانو په خرڅولو او اخيستلو کې له نظرلاندې نېسي، مګر دومره خبره ده چې دوی له يوه چاله زيات نه شي سنجولی اوفکرونه يې له ابتدا نه انتهاته تجاوز نه کوي هغه يو دوښوګراني ويني، دغوايانو ارزاني نه ويني، دغه بل دغويو ارزاني ته ملتفت دی، دوښو قيمت ته يې پام نه دی.
دغويو خاوند چې خپل غوايي يې په هغه بل خرڅ کړ، هغه مجبورشو دده وابسه هم په ګران قيمت واخلي اوخپله کڅوړه تشه کړي.
ددوی سودا خو سرونيوه اوس به ګورو چې چانس او طالع له کوم يوه سره ملګرتيا کوي او دابيع دچاپه ګټه تماميږي.
په دې انتظار کې څه موده تېره شوه پسرلی لا نه و راغلی چې ټاکو راغی او ددهقان دواړه غوايان په تېره چوړکۍ حلال شوه لومړی دهقان په خپلې هوښيارۍ شکرونه ويستل او ويل يې چې زه پوهېدم چې زنده جا ن ما ل، مرګ او درد لري هسې نه چې دخاروو مرض راشي اولوی تاوان راواوړي نو راشه خپل غوايي خرڅ کړه او پيسې نغدې کړه، په کوراو کلي کې به يوه او بل ويل چې دغويو پلورونکی هوښيار و، ګټه يې وکړه هغه بل کم عقل و، ځکه يې تاوان وکړ.
هرکله چې دلومړي دهقان هوښارۍ ټولو ومنله نو هغه بل خپلې ناپوهۍ ته ملتفت شواو ګمان يې کاوه چې هغه په رښتيا دغه ورځ ليدله او زه خدای ړوند اوکوڼ کړم چې له پسرلي نه مې دمخه غوايي واخيستل.
څوورځې چې نورې هم تېرې شوې دلومړی دهقان په کور غدۍ ولوېده دی کم بخت ووژل شو او پيسې غلو ويوړې.
داټاکو دغويو له ټاکونه هم بترو چې هم سر لاړ او هم ما ل. په کورکې يې کونډه اويتمان پاتې شول چې خپل خوراک او پوښاک ته حيران و هر چا به ويل چې نغدې پيسې په کورکې ساتل همدغسې کارونه لري، ده غريب دخاروو مرګ او

درد لیده او خپل مرګ بې نه لیده، دغه وخت دامعلومه شوه چې دویم دهقان یعني دغویو اخیستونکی تر ده هوښیار و د هغه بلا په ما ل ولګیده او د ده په ځان شوه اوس نو ده خپل بریت تاوول او ځان ته یې عاقل خان ویلې.

دغه وخت پېښو او حوادثو داخرګنده کړه چې ددهقانانوپه پوهه او سنجش کې څه ډېر فرق نه و، دواړه لکه دیوه خره غوږونه برابر و، یوه که دغو یو مرض لیده، دتورې شپې غله یې نه لیدل هغه بل چې له غلونه خبرو د غویومرض ورته نه ومعلوم.

وګورئ: پېښې او حوادث زموږ په قضاوتونو او فیصلوکې څومره دخل لري که ددهقان په کاله غدی نه وای لوېدلی هوښیاري ترېنه هېچانه شوه ورلی. مګر کله چې غلو د ده سر اوما ل ویوړه هرچا پرې دبې عقل فتوا وکړه.

دا ده زموږ پوهه او هوښیاري.

دوه جنازې

په یوه ورځ په یوه ساعت کې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې راووتلي هغه یو د کم خونی په وجه او دابل دفشار خون په سبب مړشوی و د هغه جنازه څلوروتنوپه اوږه را اخستې وه. د دې بل په جنازې پسې بې حسابه لوی او واړه موټرونه روان ؤ.

هغه یوه وینه نه درلوده ځکه مړشو. ددغه بل وینه زیاته شوې او تېزه شوې وه ځکه یې ژوند و نه شو کړای.

دوی دواړه مړه شول مګر مرګونه یې یو راز نه و او مرضونه یې بل و. یوه د نورو وینې هم څکلې وې او دېته محتاج و چې ډاکتران یې له وجوده وینه و باسي.

بل ته چا خپله وینه نه وه پرېښې اوبې وینې و.

یو د افراط اوبل دتفریط له لاسه مړشو. هغه چې فقیرواو په فقر الدم مړشو د هغه له مرګه دباختر آژانس هیڅ خبرنه شو، ددې بل دمرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاسف اخیستې و ه او دجرایدو مخونه یې په ماتم کې تور شوه.

دوی دواړه یو بادار او بل مزدور و څه موده پخوا ښاغلی بادار رنځو رشوه ډاکټر دمزدور وینه درنځوروجود کې انجکشن کړه، دمزدور قوي وجود کمزوری شو او بادار په لږوخت کې دهر راز خوراکونو په زور او دعیاشی په وجه په فشار خون مبتلا شو. چېرته چې دغه شان باداري اومزدوري وي دغه شان کارونه کېږي او دیوه په ځای دوه مري.

یو کمزوری کول او بل قوی کول د دواړو په مړینه تمامېږي او دظالم او مظلوم عاقب همدغه شان وي.

موږ دا راز مرګونه طبیعي ګڼو، مګرپه حقیقت کې قتل او مقاتله ده چې دوښو پور ورته ویلی شو.

په دغسې مرګونوکې هم قاتل او مقتول شته، مګر زموږ پولیسان او حاکمان پرې نه خبرېږي، او داسې معنوي قتلونه له نورونه دوی ډېر کوي.

دلته داعادت دی که چا څوک په ټوپک وویشت یابې په چړو وواهه پوښتنه یې کېږي، مګرکه چا دچا ډوډۍ وخوړه او هغه له لوږی مړشو، دغسې قاتل ته سزانه ورکوي. دغه راز مقتول ته څوك شهید هم نه وایي او نه څوك پرې تبې ترې.

په رښتیا چې موږ ډېر ظاهر بین یواو حقایقو ته نه یو ملتفت. زموږ ډاکټران هم موږغوندې دي او په دې نه پوهېږي چې اصلي مرض ظلم دی او حقیقي علاج عدالت دی.

ملیت اوملي استقلال

هغه وخت چې یو کوچنی ماشوم په خبرونه پوهېږي او خبرې نه شي کولی نود مور او پلار نومونه هم نه پېژني او په ذهن کې یې دخپل اوپردي مفهوم نه وي ناست دکورنۍ او قبیلې دقام اوملت څه فکر له ده سره نه وي اوله دغو الفاظو سره وروسته اشناشي، مګر په همدغه حا ل کې هم دومره تمېزلري چې خپله مور پېژني اوخپل پلار هم نه غلطوي.

دا دپوهې لومړی نښه ده چې دماشوم په سترګو کې ظهور کوي او دایره یې ورځ په ورځ لوئېږي.

دا احساس له عقل اوتفکر نه پخوا پیداکېږي او دمشرۍ حق لري، د انسان دمعرفت اساس همدغه دی او له همدغسې نقطې نه دبصیرت او بصارت لیکه شروع کېږي د ماشوم فکرچې هرڅومره وده کوي هغومره دخپلوانو په پېژندلو زیات موفق کېږي او خپلوان یې ډېرېږي یعنې له کوره کورنۍ ته راشي اوله کورنۍ نه قبیلې ته ورننوزي اوبیاله ملت اوملیت سره اشناشي، یعنې دخپل ولس ټول افراد خپل ګڼي او دیوه بل ملت ټول افراد ورته پردی ښکاره شي.

دخپلو او پردو د پېژندلو وروستی حد همدغه دی او ددنیا ملتونه په همدغه حدولاړدي. دیوه متمدن او مترقي انسان معیار همدغه دی چې د قرابت سلسله یې دغه حدته ورسېږي اودکور او کورنۍ دقام اوقبیلې په تنګه دایره کې اېسار پاته نه شي ددې خبرې معنی دا نه ده چې دنږدې خپل او لرې خپل په منځ کې به څه فرق نه وي او دملت هرفرد به عینا خپل سکنی ورور ګڼي یابه دکور او کورنۍ دایره محوه کوي او په دغه لویه دایره کې به اوسي.

نه هېڅکله داسې نه شي کیدای بلکې څنګه چې هرسړی په خپل کورکې اوسي اوکوربې په یوه لوی ښارکې وي او ښارپه یوه مملکت کې واقع وی هرفرد به په خپل ملت کې همدغه شان وي اوپه دغه ډول به ځان دیوه ملت جز ګڼي خپل ځان دیوه ملت جز ګڼل اودغه کل پېژندل همدغه معنی لری چې دخپل او پردی فرق به کوي او دواړوته به په یوه نظرنه ګوري.

که څوک دخپل ملت او د پردی ملت فرق نه کوي یاېې نه شي کولی هغه دکوم ملت جزنه ګڼل کېږي، که څوک هېڅوک پردی نه ګڼي په حقیقت کې هېڅوک خپل نه ګڼي او خپلوان نلري. که پردېتوب په دنیاکې نه وای خپلتوب به هم نه وه.

ملیت اوملي وحدت په همدغه احساس بنادی چې سړی دخپل اوپردی فرق وکړي او دواړو ته په یوه نظرونه ګوري داحس په انسان کې ډېر قوي او ډېر طبیعي دی. دانسان په فطرت کې داخبره پرته ده چې له پردي زویه به خپله لوربښه ګڼي او خپل به ورته ښاغلی معلومېږي.

دغه احساس په یوه قام او یوه ملت پورې اختصاص نه لري.

هرچېرته همدغه حا ل دی اوپه دې کارکې دامي اوملا څه فرق نه شته دخپل او پردي تمیزپه ډېرو بې تمیزو خلکوکې هم شته مسلمان او کافر پوه او ناپوه د خپل او پردي په فرق قایل دي.

څو زره کاله پخواهم خپل، خپل و او پردی، پردی و، څو زره کاله وروسته به هم دغه شعور او دغه احساس موجودوي داهغه حقیقت دی چې په شرق او غرب کې نه بد لیږي اوپه هردین اوهرائین کې شته هغه زمانه په خیا ل اوتصویر کې نه راځي چې یا ورورې او عزیز ګلوي دومره بېخونده شي چې دیوه پلار زامن ځانونه پردي وګڼي یاپردي خلک دعشق اومحبت هغه جذبه پیداکړي چې هرڅوک هرچاته ورور او عزیز ووایي او دیوه میراث د ټول عالم حق وګرځي، زه یقین لرم چې هېڅکله به میندې او پلرونه د نورو اولاد ته په هغه نظرو نه ګوري لکه چې خپل بچوته ګوري.

زه دا نشم منلی چې دخپل اوپردی مړګ به په خلکو یوشان اثروکړي او په دغه ویراو هغه ویرکې به څه فرق نه وي موجود.
په عمرونو به دمور ژړا او دخور ژړا له نورونه فرق لري او هرڅوک به دخپل پلار په مړګ یتیم کېږي.
هغه زمانه دهېڅچا په تخمین کې نه راځي چې دخپل اوپردي کاله توپیر او تمیزله منځه لاړشي او ټول کورونه خپل شي یاټول پردي شي.
اوس خو روند هم دخپل کاله لاره نه ورکوي او ځاروي هم ماښام خپل کاله ته راځي. په دې بې ثباته دنیاکې چې کوم شی ډېر ثابت او پایدار معلومېږي هغه دخپل اوپردی فرق دی.
ملیت او قومیت په همدغه ټینګ اساس ولاړ دی اوملي وحدت دفطرت دتشکیلاتو فصل اوباب دی.
دغه متمایز رنګو نه چې په اقوامو اومللو کې وینئ ډېر پاخه دي او هېڅوک یې نه شي بدلولی.
له دغه وحدت سره چې په یوه ملت کې یې وینئ هغه غیریت تړلی دی چې یوملت یې دبل په نسبت احساس کوي.
که چا د خپلو او پردو فرق نه کولی، ملتونه به نه و جوړ شوي او دغه سیاسي اوملي تشکیلات چې نن وینئ په دغه ډول به نه ؤ.
همدغه دځان اودبل فرق دی چې یوملت دبل ملت سلطه اونفوذ نه مني او دخپل ملي استقلال دپاره ډېرې لوېې قربانۍ ورکوي.
مراکش او تونس همدغه احساس له فرانسویانو نه بېل کړل او الجزایر هم ددغه حس او شعور په قوت دفرانسې له لوی قوت سره په جګړه اخته دی.
دپښتونستان توریالی ملت د پاکستان په مقابل کې همدغه احساس ټینګ درولی دی. هغه پردیتوب چې ددې دواړو ملتو تر منځ موجود دی ارومرو دوی یوله بله بېلوي او دا بېلتون ډېرحتمي اویقیني دی.
دغه راز ترکیب اوتالیف چې په زور او جبر بناوي اوانساني فطرت ترینه کرکه کوي ډېرېې بقا اوبې وفا معلومېږي.
دخپل او پردی تمیز دفطرت قانون دی او هر سیاست چې له دغه قانون څخه مخالف وي هېڅ قوت یې حمایت نه شي کولی.
دبشر فطرت او طبیعت په بله خوا ګرځول دانسان کارنه دی اوعقل یې نه مني، نن ملي شعور اوملي احساس ډېرقوت موندلی دی اوله دغه قوت سره هېڅ قوت مقابله نشي کولی. ځینې ګمان کوي چې که علم ډېره ترقي وکړي او د ګډ ژوند وسایل زیات شي نو ملي اوقومي تعصبات به ورک شي او ټول عالم به دبشریت په نامه یو وجود شي یعنې بیا به دخپل اوپردي فرق نه وي او درست ملتونه به یوملت شي دا آرزو په اول نظر ډېره ښکلې معلومېږي مګرله حقیقت نه دومره لرې ده چې مونږ د مریخ له کرې نه هم دومره لرې نه یو.
اوس خومونږ وینو او ګورو، چې ددنیا ډېر پوه او مترقي ملتونه له نورونه په خپل ملیت ډېرټینګ دي اوملي احساس په متمدنو قومونوکې ډېر قوي دی.
همدغه احساس دنن ورځې په ادب او فلسفه کې ډېراثر لري اوپه انسان کې یې ډېره خودي او خودشناسي پیداکړې ده، دجهان دڅو زرو کالو تاریخ په همدغه بنسټ ولاړ دی اودغه بنیاد یې ډېر مضبوط کړی دی.
نن دهر ملت په نظرکې خپل ملي استقلال دیوه ډېرلوی ناموس حیثیت لري او له دې نه لوی افتخار بل نه شته، ددغه مقصد دپاره خلک سرونه مالونه او اولادونه قربانوي اوبې استقلاله ژوند ډېرلوی ذلت ګڼي، که چیرې ملي احساس اوملي شعور په ډېرقوت موجودنه وای د استقلال قیمت به ډېر لږو او ددنیا لوېې امپراطورۍ به نه ړنګېدې، استعماربه دغسې بده قیافه نه درلوده او یوملت به دبل ملت سیوری لاندې خوشحاله و.
دغه ملي جشنونه چې هرمستقل ملت یې دخپل استقلال په یادکوی اوپه ډېر قدر ورته ګوري دملیت تجلیل اواحترام پکې پروت دی او همدغه معنی لري چې یوملت دبل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی. مونږ باید په دې خبره

ډېرفکر وکړو چې ملي استقلال دملي احساس او شعور محصول دی هر څومره چې دغه حس قوی وي هغومره به زمونږ استقلال هم قوي وي. داستقلال ساتنه دملیت قوي جذبې ته ډېر شدید ضرورت لري که دغه احساس په یوه ملت کې کمزوری شي هغه داستقلال په قدر او قیمت نه شي پوهېدلی او دهمدغسې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نشي.

مونږ باید خپل ملي امتیازات ملي شعوراو ملي احساس ډېرټینګ وساتو او دخپل استقلال تقویه وریورې مربوط وګڼو.

ملي یووالی***

هغه خلک چې په یوه وطن کې اوسېږي، ګټه او زیان یې یو وي، دیوه واکمن امرته یې غاړه ایښی وي، له یوه بیرغ لاندې راټولېږي اومشترک تاریخ لري یوملت بلل کیږي.

افغانستان یووطن دی، ددې وطن ټول او سیدونکي یوملت دی، ددې ملت نوم افغان دی. لکه چې په افغانستان کې ساړه او تاوده، وچ او لامده، هسك او ټیټ ځایونه شته چې په ځینو کې یو رازغلې او میوې کیږي په ځینو کې بل راز، په ملت کې هم راز راز خلک شته چې کړه وړه یې یوبله ځینې فرقونه لري مونږ ته په کار دی چې په دې خبره ځان ښه پوه کړو چې وطن هغه تنګ او کوچنی کورنه دی چې دیوه پلار او دیوې مور اولادونه به پکې استوګنه لري اونه هغه کلی دی چې ټول اوسیدونکي به یې یوخیل یایو قوم وي په دې اوسنۍ زمانه کې اوس ځینې داسې کورونه هم شته چې یومسلمان پښتون له یوې روسۍ یا امریکایۍ میرمنې سره پکې اوسي او دواړه د یوه اولاد موراوپلار وي.

هرکله چې په یوه کاله کې داحا ل وي نو په یوه لوی وطن کې به ولې هندو اومسلمان، شیعه اوسني، پښتون اوتاجک دیوه ملت په حیث نه اوسېږي.

زه ډېر داسې دوه وروڼه پیژنم چې یوپښتو وایي اوبل فارسي.

داسې پښتانه پلرونه مې هم لیدلي دي چه اولادونه یې پښتو نشي ویلی.

که مونږ په پښتو او فارسي ژبه کې ښه ځیرنه وکړو او لږ نظر وکړو دواړه ژبې د یوه باغ ونې دي چه نیلې او ریښې یې یو له بله ترلې دي.

دا چه مونږ د افغانستان اوسیدونکي د پښتون، تاجك، نورستاني، بدخشي، ترکمن، ازبك، هزاره، ایماق او عرب په نامه یادوو عیناً هماغسې مثا ل لري لکه چه پښتون دصافي، شنواري، مومند، اپریدي، وزیر، مسعود، یوسفزي، اڅکزي، کاکړ، بارکزي، او سدوزي په نومونو یادوو.

په دغسې مختلفو او متعددو نومونو زمونږ ملي وحدت هېڅکله نه خرابیږي او هر څوك پوهیږي چه:

هزار خونې واړه ښهر یو بغداد دی.

څنګه چه د یوه وجود غړي ډېر نومونه لري لکه: لاس، پښې، سر، غوږ، پوزه، سترګې او داسې نور....دغه شان د یوه ملت اعضا ٔاو اجزا ٔ هم دي چه په ډېرو نومونو یادیږي مګر ملت یو وي او وطن هم د کلیو او ښارونو په بیلو بیلو نومونو نه بیلیږي. د وطن په باغ او بڼ کې راز راز ونې او بوټي وي چه پاڼې، میوې او ګلونه یې یو له بله ډېر فرق لري، مګر باغ یو وي او دغه د ونو بوټو اختلاف د باغ یو والي ته زیان او ضرر نه رسوي.

د وطن او ملت د پاره، باغ ډېر ښه مثا ل دی.

په یوه شعر کې چه باغ یې عنوان دی د وطن او ملت تصویر داسې ویستل شوی دی:

يوه باغ کښې وې ولاړې ډېرې ونې
هره پاڼه يې لايقه دستاينې
خواږه خواغاړه په غاړه خوله په خوله وې
له يوې خاورې پيداېوکاله وې
له يوې ويالې اوبه ورته راتللې
په يوه هواکښې ټولې لويېدلې
ددې ټولويوخزان اويوبهار و
ښه اوبدې وشريک يووبې واکدارو
ځينې جګې ځينې ټيټې کوزوپاس وې
لکه ګوتې ديوه وجوددلاس وې
چاميوه لرله چا ښايسته ګلونه
دچاسيورۍ و ډېرښه دچاقدونه
چنارلوی وشفتالو لکه ماشوم و
دمڼې اوناک توپيرله ورا معلوم و
له يوه سره لويي وه نورخه نه و
بل سره د رنګ او خوند نصيب ډېر ښه و
دمرغانونغمې وې پکښې خوورازه
هرمرغه موپېژانده له خپل اوازه

رنګارنګ ګلونه و يوه چمن کښې

لکه وي چې ولسونه په وطن کښې

په حقونوکښې يې نه وخه توپير

باغبان وپه هرې ونې ډېرزهېر

يوله بله يې په هرحال کښې شرکت و

په تمامه معنى يوصحيح ملت و

مملکت همدغه شان وګڼه وروره

واخله درس د خپل نظر له سپين او توره

دوه سکه وروڼه لري بېل نومونه

بېل رنګونه بېل غږونه بېل خويونه

که ته پوه شې دا بيلتون څه بيلتون نه دى

څوك وائي چه تاجك ورور د پښتون نه دى

ژوند

ښايي چې تاسې به کله داسې سړی ليدلی وي چې لاس اوپښې نه لري سترګې يې ړندې اوژبه يې ګونګه وي، مګر ژوندی وي.
دغه راز سړی که په ګېډه موړ او په تن پټ وي او په ښه کورکې اوسي يعنې دشتمنې کورنۍ غړی وي بيا هم دده ژوند بې خونده اوبې اهميته دی.
په ژوندکې چې حرکت او فعاليت نه وي او له قوت اوقدرت نه محروم وي څه ارزښت نه لري. هغه ژوند چې پوهه اوبصيرت ورسر ه نه وي او دشعور و احساس برخه يې نيمګړی وي ښه ژوند ورته نه شوويلی. ګېډه مړول، په ښه کورکې اوسيدل اوښه اغوستل دژوند لومړی ضرورتونه دي مګر کافي نه دي.

په ژوندکې د ذهن او روح اطمينان، دآينده په نسبت ښه انتظار، دانساني ازادۍ اوبشرې حقوق تامين او تکميل ډېرمهم ضرورتونه دي.
په ژوند کې له کميت نه کيفيت ډېرمهم دی. ژوند بايد ښکلی اوښاغلی وي.
دژوند لپاره جما ل او جلال دواړه په کاردي.
لذت اوافتخار دژوند لاس اوپښې يا د الوتلو وزرونه دي.
که ژوند خوار اوغريب وي دادومره ډېره د افسوس خبره نه ده.
ډېر افسوس هغه وخت په کار دی چې له ژوند نه دخلکو زړونه تورشي او ژوند ته په کرکه وګوري.
د يوه هيواد دواکمنو اومشرانو کاريوازې دانه دی چې دخلکو ژوند ښه کړي بلکه ستراو مهم خدمت دادی چې دژوند مينه په زړونوکې زياته کړي او هيلې، اسرې راژوندۍ کړي.
کيدای شي چې په جنت غوندې ځای کې سړی له ژونده بېزاره شي يا په جونګړه کې له ژوندانه سره مينه ولري.
په ژوند کې يو معتدل حالت ډېر ښه دی او ښه ژوند هماغه دی چه اعتدال پکې وې يعنې نه ظالم وي اونه مظلوم، نه د چا باداروی او نه بې څو ك بادار وي.
هو؟ اجتماعي عدالت دژوند لپاره ډېر ضرور دی، دژوند ساتنه دژوند وده اودژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هواکې امکان پيداکوي.
چېرته چه عدالت اوعدل نه وي هلته ژوند خوښ اوښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېرلوی عذاب دی « وقنا ربنا عذاب النار»

مترقي ژوند

ژوند دتحول اوتکامل نوم دی، دصحراکانې چې په پيړيو پيړيو په يوه حا ل پاتې دي ژوندي ورته نه شو ويلی.
دپسرلي ګلونه چې له ځمکې راټوکيږي، لوېيږي، غوړيږي، مړاوی کيږي او خاورې کيږي په ژوندانه کې برخه لري او ژوند دهمدغسې تغيراو تحول نوم دی. هغه غله چې په کندو ياپه ګوډي کې پرته ده او هغه چې دهقان يې په ځمکه کې کري دژوند په لحاظ ډېر فرق لري.
همدغه له خاورو لاندې زرغونېدل، لوئېدل او پخېدل د ژوندانه مظاهر دي او مترقي ژوند همدغه دی.
که مونږ انساني او حيواني ژوند مقايسه کړو پوهيږو چې په انساني ژوند کې تغيراو تحول يعنې دحالاتو بدلون ډېر زيات دی او غيرله انسانه په نورو حيواناتوکې تحولات ډېر لږدي. حيوانات په زرګونو کالوکې هغومره فرق نه کوي لکه چې انسانان يې په څو کالوکې کوي.
انسان په مرور دزمان خپل لباس، خپل کور، خپل خوی، خپل فکر بدلوي اووخت په وخت په بل رنګ اوبله بڼه راوزي.
يو عصر له بل نه دهمدغو تحولاتو په بنا بېلېږي اوبدلېږي.
دعصر او زمانې په اقتضا له ماضي نه مستقبل ته راتګ، زوړ حا ل پرېښودل اونوی حا ل قبلول مترقي ژوند دی.
هغه قام چې دحالاتو په بدلون قادرنه وي اوخپل زوړ فکر، زوړ خيا ل، زوړ عادت زړه پوهه په نوي نه شي بدلولی مترقي ژوند نه لري.
دژوند دبقا او لوړتيا دپاره دانسان په طبيعت کې دتحول او تجدد غوښتنه پرته ده او قدرت هم دتغېر او تحول قانون په ټولو مخلوقاتو جاري کړيدی.

هغه ژوند چې دودې اولوړتيا په حا ل کې وي د تجدد خواته ډېر تمايل لري.
کوم ژوند چې مرګ ته نژدې وي طبعاً دمړينې خوی او عا دات پيداکوي.
همدغه سبب دی چې کوچنيان او ځوانان نوو شيانو ته ډېره هڅه کوي نوی لباس ښه ګڼې او نوی کور بې له زړې جونګړې نه ډېر خوښ وي، مګر زاړه اوسپين ږيري له زړوشيانو او زړښت سره خدای پامانۍ ته ندي تيار.
که مونږ ددنيا مترقي ملتونه له هغو قومونوسره مقايسه کړوچې ژوندېې دترقي په حا ل کې نه دی دابه ومنو چې دمترقي حالت تغير اوتحول ډېر ګړندی او په ببرته پاتي قومونو کې تحولات ډېر ځنډني دي. دجهان تاريخ هم داښيي چې دبشري ټولنو تحولات په لومړيو مرحلوکې ډېرسست و اواوس پکې ډېر ګړنديتوب راغلی دی.
که څوک غواړی چې خپل ارتقايي سيراو حرکت ځانته معلوم کړي خپلواجتماعي تحولاتوته دې ځير شي او ودې ګوري چې په عمومي اوضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.
ديوه ملت دپوهې او هوښيارۍ دمعلومولولپاره هم اجتماعي تحولاتو او تجدد پسندۍ ته کتل په کار دی.
دعلم اوپوهې خاصه او مميزه همدغه ده چې په انسان کې دزړو دودونو او رواجونو پابندې کموي او دنوي عصر ضرورت او احتياج ته يې متوجه کوي يعنې دتقليد پېټی سپکوي اودعقل ومنطق په اساس دنوو افکارو اونوو خيالاتو دقبلولو استعدادته ترقي ورکوي او ابتکاري قوه زياتوي.
دعرف اوعادت له غلامۍ څخه آزادي دمدني او عرفاني پيشرفت په برکت حاصلېږي او زاړه ناکاره رواجونه دهمدغې رڼا په مرسته له مينځه ځي.
راشئ! چې اوس خپل ځانته په ځېر ځېر وګورو او پخپل حق کې قضاوت وکړو چې مونږ دنوي ژوند په قبلولوکې څنګه يواو دنوو افکاروپه خرګندولوکې څومره جرئت اوهمت لرو؟
زمونږ ذهني ازادي چې دپوهې اوتنو يرنتجه ده ترکومه حده ده او له اجتماعي نهضتونوسره څومره علاقه لرو؟

دخلکو نظر

انسان ډېر زيار کاږي چې دنوروپه نظرکې ښه شي او خلک ورته ښه ووائي.
ددغه مطلب دپاره دی ډېرځله سمه لاره پرېږدي اوپه کږه لاره ځي يعنې حقيقي ښه والی بدلوي او ددې دپاره چې دخلکو په نظرکې ښه معلوم شي نو دريا اوټګۍ رنګونه هم په ځان پورې منبي.
دخلکو نظرهم عموماً سم نه وي اوښه يا بد يېژندل دهرچا کارنه دی، ځکه ځينې بد کسان هم دخلکوپه نظر ښه ورغلي دي.
زه دانه وايم چې سړی دې دنورو د نظر مراعات نه کوي.
او دود و دستورته دې نه ګوري ځکه داکار هرڅوک نه شي کولی اوعلی الا طلاق ښه هم نه دی.
ماته معلومه ده چې دنوروښه اوبد نظر دانسان په ژوندکې څومره اثر لري، دډېرو خلکو ډېرې خوشحالۍ اوډېر خپګانونه دنورو دنظر اغيزه ده او دخلکو نظرپه سړي باندې هر څه کولی شي.
څنګه چې ديوه نظر باز نظر روغ سړی رنځورکوي او ډېره ښه مانۍ رانړوي، دغسې د اجتماع نظرهم ډېر قوت لري اوډېر خلک يې ځانته تابع کړي دي.
ډېرکسان شته چې پخپلو سترګوڅه نه ګوري اوښه وبدد نوروپه نظرپېژني.
دخلکو نظرونو ډېرښه شيان اوډېر ښه خلک هم بدمعلوم کړي يايې بدښه ښودلي دي، خلک لا پرېږده چې يوازې دحاکم په نظر يه هم ښه سړی بدېږي او بدسړی ښه کېږي، يعني د نورو نظرپه سړي اثر اچوي او په ژوندانه کې ډېر

دخل لري، که هر څنګه سړی وي او دهودو ځوان وي بیاهم دنوروپه ښه نظر خوشحالیږي او په بدنظر خوابدی کیږي، کله کله سړی د دې دپاره چې دخلکو ښه نظر ځانته جلب کړي دهغوی نظرته دومره ورجذب شي چې هرڅه دنوروپه خوښه کوي او له هرڅه نه ورته تېرېږي. دهمدغې جذبې دپاره کله انسان ځینې ښه کارونه هم کوي او له ناوړو کارونه ځان ساتي، قرباني او فداکاري، دنورو خیر غوښتل او نوروته ګټه رسول، په فن اوهنرکې نوم ایستل، دنورو دښه نظر دجلبولو اثر اوبرکت دی، که چېرې چا دنورو نظرته په اعتنا نه کتلی انسانان به لکه دصحر اکانې یوله بله بې تعلقه و او بل شان ژوند به یې کاوه مګر ډېرښه ده چې دغسې نه دی اودنورو په نظریه هم کارکوي داکار داخلاقو داصلاح دپاره هم ښه دی او دبې مبالاتی مخه نیسي.

زه دغه کارته ښه وایم مګر داسې نه چه په هېڅ حد او اندازه ورته قایل نشم.

سړی باید په دغه باب کې دومره افراط ونه کړي چې دنورو دنظر حلقه بګوش غلام شي او خپل فکر اوشعور پکې داسې بایلي چې د ده شخصیت اوحریت محوه شي او هېڅ ورته پاته نه شي.

څومره چې دانسان دشخصیت تجلي ته دنورو حسن نظرپه کاردی هغومره دنورونظر ته ځان سپارل دانسان شخصیت هم محوه کوي.

دهرمجلس په رنګ رنګین کېدل اودهر چافکر اونظر ته خضوع او خشوع دسړي شخصیت راټیټوي اود عا دي انسانانو په ډله کې یې دروي.

انسان باید ډېر کوښښ وکړی چې خپله ازادي ورځ په ورځ زیاته کړي، دفکر دحریت دپاره خدمت وکړي او پخپل شخصیت متکي شي.

دهنر خاوند چې هر څومره له ابدیت نه زیاته استفاده وکړي او له انسانیت سره زیات تعلق پیداکړي هماغومره له خپل عصر اومحیط څخه لوړیږي اومعاصرین ورته په ښه نظر نه ګوري.

دعصر اوزماني له خلکو سره غوږ په غوږتلل او دهغوی په فکر ځان برابرول د عادي خلکوکار دی، فوق العاده اشخاص او دلوړفکر خاوندان هېڅ کله په دغسې قیداو زندان کې نه اوسي اودخلکو ستاینې ته دغومره سرنه ټیټوي.

پوهان هروخت په هرڅه کې دخپل وجدان اوضمیر غږته غوږ ږدي اوناپوهان له اندازې نه زیات دیوه اوبل نظر ته ګوري.

دبصیرت خاوندان له دې خبرې سره دومره ډېره علاقه نه لري چې دخلکو په نظر کې ښه ښکاره شي بلکه کوښښ کوي چې د خلکو نظرښه کړي او ښه نظر پیداشي.

دجامعې اصلاح اودفکر خدمت سړی مجبوروي چې له هغو خبرو اوهغو شیانو سره مبارزه وکړي چې هغه په جامعه کې ښه ګڼل شوي دي مګر ښه نه دي.

که څوک دخلکو دنظر مراعات کوي نو هغه بتان نه شي ماتولی چې خلک ورته په ښه نظرګوري بلکه مجبوریږي چې سرورته ټیټ کړي او خلک ده ته هم په ښه نظر وګوري.

دغه راز خود خواهي او خود پرستي چې ظاهراً غیرپرستي ده باید سړی پرېږدي او دنورو دنظر مراعات له اندازې نه زیات ونه کړي. دخلکو قضاوتونه اکثر اًصحیح نه دي اوپدې نه ارزي چې سړی هرڅه ترېنه قربان کړي.

دخلکو خدمت دانه دی چې سړی اورومرو د دوی دخوشحالی دپاره کار کوي بلکه حقیقي خدمت دادی چې دخلکو خیر او ګټه په نظرکې ونیول شي اوفکرونه، نظرونه، کارونه، خویونه اصلاح شي.

که سړی دهرچا کارته ښه وایي چې هغه خوشحاله شي اوده ته په ښه نظروګوري داډېره ټیټه سوداده او دغلامۍ بوی ترینه ځي. که څوک خپه کیږي او که خوشحالیږي، که خلک سړي ته په ښه نظرګوري که په بد نظر، سړی باید ښوته ښه او بدوته بد ووایي. دبیان او وینا ازادي همدغه ده، دفکر اوقلم ازادي همدغه تقا ضالري.

ديوه اوبل ښه نظر دومره قيمت نه لري چې دانسان ازادي سلب کړي او په غوږ کې يې د غلامۍ کړۍ واچوی دنورو نظرکه هرڅومره ښه وي بيا هم هرسړی پخپلو سترګوبينادی اوله خپل نظرنه کار اخيستل په کاردی.

که څوک هرڅه دنورو په نظرګوري خپل نظر ته به شرمنده وي اودبصيرت حق به يې نه وي اداکړی سړی بايد يوازې دپوهانو نظرپه نظرکې ونيسي اوبس.

دحق اظهار

په هر هېواد کې، په هر ولس کې، په هر عصر کې ځينې اشخاص په کاردي چې د حق اظهار خپل فر ض وګڼي اوخپل ما ل، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي حق او حقيقت وساتي.

ولسونه دغسې خلکو ته له حده زيات محتاج دي، دظلم، دجبر او د ناروا ملا همدغه کسان ماتوي.

که دغسې خلک په يوه محيط کې نه وي هلته داسې تياره او تور تم وي چې دحق او باطلو فرق نه شي کېدای، خدمت او خيانت، روا او نارو ا د خلکو په نظرکې يوشان جلوه کوي.

هغه اشخاص بايدله سرو او سپينو سره وتلل شي چې دزور اوقوت يا دما ل او دولت په خاوندانو پسې نه وي روان بلکې په حق اوحقيقت پسې درومي اوحقايق څرګند وي.

ولسونه دهمدغسې ايماندارو خلکوپه بدرګه منزل مقصودته رسېږي او همدغه اشخاص دي چې ظلم او استبداد محوه کوي.

که دغسې خلک چېرته نه وي نو هلته عدالت نه شته، انصاف نه شته، حقيقت نه شته او انسانيت هم بل راز څېره لري.

هرڅوک بايدپه دې پوه شي چې حق ويل لوی عبادت دی او حق نه پالل لويه ګناه ده داګناه په دنياکې هم انسانان په سل رنګه عذابونو ګرفتاره کوي او په ژوندونې بنيادمان په دوزخوکې اچوي.

که حق اوحقيقت ظاهر نه شي او لکه مستوره مېرمن په حجاب کې وي حق مري او دحقيقت رڼا مړه کېږي دامرګ دملت اوولس مرګ دی او دعدالت جنازه هم سمه ورسره وزي.

ځينې کسان وايي چې دحقايقو په اظهار کې دوخت اوزمان او دمحيط اقتضاآت په نظرکې نيول په کاردی اوهغه حقايق چې ويل يې زيان اوضرر لری اونتايج يې بد دي بايدونه ويل شي.

مونږ دوی ته وايو د حق او حقيقت شان له دې نه ډېر پورته دی چې موقع شناسي وپېژني او داشخاصو داقتضاآتو قيد اوشرط ته غاړه کېږدي.

دحقايقو داظهار دپاره حدود ټاکل او له قيداو شرط لاندې يې راوستل له حقايقو سره مجادله او مبارزه ده.

حق او حقيقت هرکله هر چېرته د هر چاله خولې چې وي د اورېدلو اومنلو شی دی، د حقايقو پيروي په هرکارکې اوپه هر حا ل کې د هر چادپاره په کار ده، ترڅوچې يو قام او ولس په حقيقي لاره روان نشي او حقيقي اساسونه قبول نه کاندي توره شپه به يې سبانه شي.

يو مملکت هغه وخت سعادت، قوت اوشهامت پيداکولی شي چې حقايقوته نژدې شي، په حقايقو پوه شي او په حقيقي اساساتو استناد اواتکا ولري.

حقيقت لکه د مداريانو ننداره نه ده چې هرساعت بېل رنګ اوبېل شکل ولري يوه سمه اومستقيمه لاره که لږ غوندې کږه شي نو بيا ورته سمه نشوويلی او تور هر کله تور او سپين سپين دی.

ډار

زه چې وړوکی وم دشپې به بیبکې توری دتناره په غاړه دپیریانو او دیوانو یا د روو او شیتکو قصې کولې اوما به ورته غوږ ایښی و.
دې قیصو په ماکې ډېره وېره پیداکړه چې زه بې دشپوله تورتمه، له ورانو کنډوالو، له قبرونو او هدیرونه ډېر وډار کړم اوهرشپه به مې پرېشانه او ویرونکي خوبونه لیدل.
اوس چې لوی شوی اوپوه شوی یم هغسې نه یم.
هغه ویره اوس زما په زړه کې نه شته او دشپې له تیارونه نه ډارېږم.
که زه کومه شپه دهدېرې او یا ورانې کلا له څنګه تېرشم پیریان راباندې نه کښیني، مړي مې مخې ته نا راپاڅېږي، د قبرونو له شناختونه راته بلاګانې نه پیداکیږي.
ما اوس دشادمان دیو قیصه هېره کړي ده او دشیتکو ډارمي له زړه وتلی دی.
مګر ګورئ داګمان ونه کړئ چې زما وېره به اوس بېخي ورکه وي او هېڅ ډاربه راسره نه وي ځکه چې بې ویرې ژوندانسان ته نه ښایي اوهغه انسان چې په زړه کې هېڅ ډارنه لري له یوه ځناورنه ډېر فرق نلري.
زما ډار اوس له پخوانه ډېرشویدی پخوا زه دشپې ډاریدم اوس د ورځې هم ډارېږم ، د رڼا ورځې ډار د شپې له ډارنه ډېرهیبت لري.
څومره ویره چې له ښاغلی انسان نه په کارده له دیو اوپیری نه نه ده په کار.
پخوازه له مرګه وېرېدم اوس ژوند زما په نظرکې ډېر مهیب دی.
زه اوس له مړونه نه وېرېږم له ژوندو وېرېږم.
کله چې زه کوچنی وم زما ډار هم کوچنی و.
هغه وخت چې زه ناپوه وم زما ډار هم ناپوه و او د ډارولو په چل دومره ډېرنه پوهېده، یو کوچنی ماشوم د خلکو له څپېړو اوقهر وغضب څخه وېرېږي مګر لویان او پوهان دخلکوله خندانه هم ډارېږي.
څومره چه زمانه هوښیارېږي هغومره ډار او ویر ه زیاتیږي.
یوپوه او هوښارسړی له مکروبونو او دملیریا له میاشونه هم ډارېږي مګر ماشومان اونا پوهان له دغسې ډارسره اشنانه دي.
دیوه کوچني ماشوم د ډار دپاره تعویذونه هم شته مګر دلویانو ډارپه تعویذ هم نه ورکیږي. د واهمې ډار دومره دوام نه لري لکه دعقل او پوهې ډارچې دروند او دوامدار دی. پخوا مونږ له هغه جنګ څخه ویریدو چې په کوراو کلي کې به پېښ شو اوس له هغو جنګونونه هم په وېره کې یو چې ددنیا په یوه سراو بل سر کې پیداکیږي.
یووخت زه نورو څخه وېرېدم اوس له خپل ځانه اوله خپل عمل څخه هم وېرېږم پخوا به چې چاد لارې ملګری پیداکړ وېره به پې کمه شوه مګر اوس له خپل ملګری وېرېږي او ورور له ورورنه په خوف کې دی.
مونږ اوس پوهېږو چې شیشکې او دیوان و پیریان انسانانو ته څه زیان اوضررنه رسوي لکه چې خپله انسانان یې یو بل ته رسوي.
زمونږ دښمنان په کور و کلي کې بلکه زمونږ په ځان کې موجود دي.

مونږ بايدله ځانه وډارشو اوپه ځان وډارشو.

حقيقت

داكمله زمونږپه نظركې ډېره ښكلې معلومېږي او په تقدس ورته ګورو، مګر څومره چې حقيقت ستايو هغومره حقيقت نه وايو.
كه حقيقت رښتيا وبولو نو رښتيا خو يا ليونى وايي يا زورور، او دا دواړه زمونږ په هيواد كې ډېر لږ دي.
دحقيقت له لفظ سره ډېر ځله دتريخ كلمه يوځاى كوي او وايي:
"دايو تريخ حقيقت دى".
هو! حقايق اكثره ترخه وي او حق په تريخوا لى ستايل كېږي.
په عملي اصطلاح حقيقت په درې ډوله دى: مهجور حقيقت، متعذر حقيقت اومتعارف حقيقت.
په دغه لحاظ ويلى شو چې زمونږ په خبرو اترو كې دحقيقت برخه ډېره لږه ده.
په شعر اوادب كې خومعلومه ده چې له حقيقت نه د مجاز او استعارې پله ډېره درنه ده. د ادب ژبه دحقيقت ژبه نه ده اوډېر خورشعر هماغه دى چې له حقيقت نه لرې وى (اعذ به اكذ به).
دمعاشرت آداب او دمجلسونو آداب هم دحقيقت له اظهار سره ډېرموافقت نه لري اوډېرځله يوسړى دحقيقت په ويلو بې ادبه معلومېږي.
يوه ورځ يوه لوى سړى خپل ليكلى مضمون چې څوك بې په معنى ښه نه پوهيدل څوتنو پوهانو ته لوسته اوخلك بې په ستاينه مجبوركړي وو په هغه مجلس كې خو هيڅا څه انتقاد ونه شوكړاى مګرپه بل مجلس كې چې هغه جناب نه و د حق ويلو او حقيقت بيانولو مسابقه شروع شوه او له ډېر اخلاقي جرئت نه كارواخيستل شو.
يوه ويل چې په ټول مضمون كې له سره تراخره دمبتدا ګانو يوه سلسله وه چې هيڅ خبربې نه درلود بل ويل داځكه چې دى پخپله مبتدي دى اوله هيڅ نه خبرنه دى. دغه راز حقايق چې دښاغلي په غياب كې وويل شوه دغيبت رنګ بې پيداكړچې شرعى جواز بې نه درلود او اخلاقاً ممنوع و.
اوس چې زه دغه حقيقت داسې بيانوم چې نه دهغه لوى سړي نوم اخلم او نه دغيبت كوونكو پته دربښيم دابيايوبل ډول حقيقت دى چې بايد ګونګ حقيقت ورته ووايم.
هو! دحقيقت ژبه ګونګه ده او فصاحت وبلاغت دادب ژبه ده چې په مجاز، كنايه، اشاره، استعاره چلېږي.
اوس يوه شوئ چې زمونږ په ويناكې د حقيقت برخه څومره خواره ده او دحقيقت داظهار دپاره څومره موانع موجود دي؟

زما نظر

صحر اته لاړم يوكاڼى له بل سره برابرنه و.
غرونو ته وختلم ځينې جګ اوځينې ټيټ و.
ښارونه مې وكتل ځينې كورونه لوى او ځينې واړه و.

په باغونو وګرځېدم ټولې ونې په يوه مېچ نه وې.
دسيندونو کبان مې وليدل يوله بل سره په تول کې برابرنه ختل.
دهوامرغان هم ځينې غټ اوځينې کوچني و.
ملايان مې وليدل دچاپګړۍ غټې او دچا ورې وې.
کتابونه مې ولټول هلته هم ډېر تفاوت موجودو.
له يوه هېواد ه بل ته لاړم اوله بل نه بل ته په هرځاى کې ټيټ وپاس اولوړې ژورې وې.
په هېڅ ځاى کې نه ديوه لاس ګوتې برابرې وې اونه ديوې خولې غاښونه.
دلوى خداى کتاب مې ببرته کړاو د امې پکې ولوستل:
اياپوه اونا پوه برابر دي ؟ ايا د ړنداه اوبينا څه فرق نه شته؟ ايا دجنت او دوزخ خاوندان څه توپيرنه لري؟ ايانور اوظلمت يو راز دى؟
په دې پوښتنو دغفلت له خوبه راوېښ شوم اوهرې خواته مې په ځېر ځېر وکتل څنګه چې ديوه پټي ټيپر او ديوه بوټي کدوان يو رازنه ؤ د انسانانو سرونه هم غټ او واړه او د ټولو خولې برابرې نه وې.
ماپه دې عالم کې په وارو واروسترګې وغړولې او هرچاته مې له هرې خواپه غور وکتل.
همدغه وخت زه د پرښتو اولعينانو په معنا پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل، د عدل او ظلم، دخيراوشر دعلم اوجهل فرقونه راته ښکاره شوه.
هغه ديوان چې خلکو له کوه قاف نه هغه خواګڼل مادلته په کوراوکلي کې وليدل.
دانسان په بڼه شيطان او دپرښتو په صورت دېوسيرته انسان ته مې پام شو.
اوس زما له سترګونه ډاريه کاردى ته زماله حقيقت بين نظرنه وډارشه!

عشق او هوس

نظرونه تول یوراز نه دی، هر چا هرڅه یوشانته ندی لیدلی.
دعشق نظر اود هوس نظریو له بله ډیرفرق لري. دمین او بوالهوس ترمنځ دځمکې او اسمان قدر فاصله موجوده ده، مین یوه لیلیٰ لري اوهغه ېې هم داسې لیدلې ده لکه چې په توره شپه کې دغره له څوکې سپوږمۍ لږ غوندې سرښکاره کړي او بیا سمدلاسه په تورو وریځو کې پټه شي.
عشق دهمدغسې اسماني پرښتې یوه جلوه ده چې دعاشق په زړه کې طوفانونه پیداکوي اودانسان نظریوې نقطې ته داسې جلبوي چې نورڅه بیانه شي لیدلی اوهغه هم نهویني. نور خوندونه اونورې نندارې دسړي هېرې شي او شپه ورځ د هجر اوفراق په لمبو سوزي مګر دهوا او هوس خاوندان دعشق له غمه بې غمه دي، دوی هره شپه په خرابات او میکده کې بل شان لوبې کوي او دعشق اوعشرت په باده مست دي.
عشق دناکامۍ او محرومیت نوم دی. هوا او هوس، بې مشقته لذت او بې هجرانه وصا ل ته وایي.
معشوقو ته رسېدل هغه ګران کاردی چې دجهان لوی لوی امپراتوران ېې هم له حده زیات سرګردانه کړي وې، اوځینې کسان دډیرو لښکروپه زورهم دغه سعادت ته نه دي رسیدلي مګر هوس پالونکي هره شپه یوه نوې لیلی په غیږ کې نیسي اوهغه شوندی ښکلوی چې ډیرو نورو ېې هم په وارو وارو خوند لیدلی دی. هغه چې دهر خریدارلپاره ځان سینګاروي او دیوه په غیږکې بل ته خاندي، دهوسرانۍ دپاره پیداده نه دعشق لپاره.
دغه راز مبتذل خوندونه دهوسنا کو خلکو لپاره لږنه دی له دغسې نا پاکې یارانې نه د عشق داستان نه جوړیږي ددوه مینووصا ل هر چاته ښکلی معلومیږي او هرڅوک د مجنون اولیلی په فراق متاثر کیږي، مګر د هوس دخاوندانو معامله بده ګڼي او په نفرت ورته ګوري داځکه چې عشق دخلکو په نظرکې دروند معلومیږي او هوس ته په سپکه سترګه ګوري، هغه دپتنګانو کاربولي او داد مچانو.
هرکارچې دعشق دپاره وي په هغه کې ارومرو یوڅه فوق العادګي موجوده وي او دهوس د خاوندانو کارونه تیټ اوعادي معلومیږي، هغه قوت او قدرت چې له عشق سره شته هوس تربنه محروم دی، فرهادي عزمونه دعشق دخاوندانو په برخه رسیدلي دي، ایثار او فداکاري، دهوس دخاوندانو کار نه دی. سربازي اوسرفرازي دواړه له عشق سره ملګري دي. په شعر اوادب کې هم د عشق برخه معلومه ده، هغه څه چې په یوه عالي احساس او لوړ خیا ل بناوي اوهغه چې د هوا او هوس دپاره وي او په تیټ غرض بناوي برابرنه دي. چاچې دغه هنر (ادب) ته دعشق په نظرکتلی دی او ددنیا د سود او ګټې دپاره داکارنه کوي هغه کله کله په ډیرو جګر خونیو یو ادبي شهکار د ابتکار میدان ته راباسي او دزړه وینې ېې خوراک وي. څوک چې د بازار رونق ته ګوري او دخپلو هوسونو د تامین دپاره څه لیکی هغه هر ه ورځ بې زیاراو زحمته مبتذل مضامین بازار ته وړاندې کوي او ظاهر ي ډول ېې برابروي، هغه هیڅکله عمیق فکرنه کوي او په لوړو خیالاتو پسې نه ګرځي.
دژوروفکرونو او دلوړو خیالونو خریداران هر کله او هر چېرته ډیر لږدي.
دا راز متاع دخرڅولوهم نه ده، څه شی چې په دنیاکې ډېر نادر وي بې له احمقانونه ېې بل څوک نه خر څوي.
دذوق او هنرپه خاوندانو که هر رنګه بده ورځ راشي خپل ګران او ډېر بې بها شیان نه خرڅوي مګر عادي او معمولي شیان له کوره باسي.
هغه چې پخپل فن مین دی اوله خپل کارسره عشق لري هرراز نا کامي اومحرومیت قبلوي، مګر عشق په هوس نه بدلوي.
زه دامنم چه د هوس خاوندان له روحی عذابونو او شکنجونه خلاص دي او ددنیا په خوږو کې له نورونه ډیره برخه لري په دې هم پوهیږم چې دعشق په کارکې څومره مشکلات موجود دي او په دغه خطرناکه لاره تګ څه مصیبتونه په

مخ کې لري، مګر د عشق محرومیت او ناکامي، د عشق رنځ او عذاب یو بل کیف لري او دغه افتخار په ډېرو بدبختیو او کړ اوونو کې پټ دی. د فن اوهنر خاوند باید له هوا اوهوس نه ځان وژغوري او له عشقه برخه ولري، په خپل کار کې عشق ګډ کړي او دعشق دپاره هر څه قبول کړي.

دحقیقت عشق، دازادۍ عشق، دجما ل عشق، دوطن اوملت عشق که په شعر اوادب کې ځای ونه لري نو هوا او هوس پکې ځای نیسي او تجارتي متاع ترینه جوړیږي یعنې دابتکار ځای ابتذا ل نیسي او شهوات په عواطفواو احساساتو غلبه پیداکوي.

شاعر او ادیب باید د ذوق او قریحې دپاره څه ولیکی او دآني مصلحت په قید کې ځان ایسار و نه ګڼي، که دغه راز متاع نن خریداروته لري او څوک ورته په قدرونه ګوري، له دېنه لویه صله بله نشته. راشئ! چې د خرڅون فکرورڅو اوکوچنۍ سوداپرېږدو د شعراو ادب ازادي همدغه ده چې هېڅ قیمت ونه لري او دما ل په نظر ورته ونه کتل شي، ذوق د خرڅولو شی نه دی. څوک چې خیا ل اوفکر خرڅوي هغه ددغه شي ازادي نه شي ساتلای اوخپله ازادي ارومرو له لاسه ورکوي.

که ازادي دانسان معشوقه وي او دهوس په نظرورته نه ګوري، که څوک غواړي چې خپله آزادي، په خپلو آثارو، پخپلو افکارو، پخپلو خیالاتو کې وساتي ، مادي سودا دې د زړه نه وباسي او د سودوزیان د ډار او امیدغلامي دې پرېږدي.

دشعر او ادب ارتقاو اعتلاله هر څه نه دغې ازادۍ ته زیات احتیاج لري او له معنی نه د مادیاتو قربانول غواړي.

داقرباني دهغه چاله لاسه پوره ده چې شعر او ادب ته دعشق په نظرګوري نه د هوا او هوس په نظر.

عشق ډېر خطرات، ډېر زیانونه اوډېرې ګټې له پښو لاندې کوي او په همدغه وسیله لوړېږي او دلوړ تیا حقیقي راز د هوا او هوس په قربانو لوکې پټ دی او عشق دقربانۍ او فداکارۍ نوم دی.

قرباني او فداکاري دلوړو احساساتو اوعواطفو کاردی چې په یوه شاعر او ادیب کې باید ارومرو موجودوي. که دغه کسان دغه کارنه شي کولی اونه یې کوي، هرڅوک پوهېږي چه له دېنه زیات معنوي ا نحطاط په تصور کې نه راځي، دفکر اوادب حقیقي پالنه دډېرو پاڼو په تورولو نه شي کیدای او مقید ذهنونه دغه کارنه شي کولی، داد هغوکسانو کار دی چې دلوړ شعور او ادراک خاوندان دي او دعقیدې له مخې کارکوي، داکار زما په ګمان دلته ښه نه دی شوی او دغه وظیفه چاښه نه ده په ځای کړې، دلته دوطن مزدورانو او کاریګرو څه نا څه خپل کار کړی دی او مونږ وینوچې څوک لارې جوړوي او پیچومي او اروي، څوک کارخانو اوفابریکوکې خدمت کوي، ځینې مانۍ اوقصرونه آبادوي، ځینې نور د ورانولوپه کاربوخت دي څکه وایم چې دلته ناپوهانو ډېرکار کړی او ادیبان یا ډېرلږدي یاخپلې وظیفې ته ښه ملتفت نه دي او له عشقه محروم دي.

څومره توجه چې معنی ته په کار ده اهل معنی یې معنی ته نه لري اوپه دې باندې ډېر افسوس اوحسرت په کاردی ، مګر دغه کارهم بوالهوس نه شي کولای او ددرد خاوندانو ته ضرورت لري.

مضر احتیاط

که رښتیا ووایم مونږ ډیرې هوښیارۍ او ډیرو احتیاطونو برباد کړي یو.
یو چا زمونږ په حق کې ویلي و: داخلک له ضرورته زیات هوښیار او محتاط دي.
راځئ چې په دې خبره کې فکر وکړو.
هوښیاري چې له اندازې نه زیاته شي او هام قوي کوي.
احتیاط چه ډیر زیات شي لاسونه او پښې شلوي.
شمی اکا زمونږ په کور او کلي کې په ډیرې هوښیارۍ مشهور و او هر چابه چه کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل.
دده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه چه ده تر آخره پورې خپل کور ته برق رانه ووست او ویل به یې که کله برق شارټ شي، نو حریق به واقع شي او کور به مې وسوزي.
دده داعادت وچې په موټرکې به نه سوریده او ډیرلرې ځاي ته به هم پیاده روان و ځکه چې دموټرله چپه کیدلو وېرېده اواحتیاط یې کاوه.
هو! دی له ډیره عقله پیاده ګرځیده اوکورکې به یې رڼا هم ډیره لږه وه.
دغه شان هوښیاران او د احتیاط خاوندان زمونږ په مملکت کې زښت ډیردي او د نوي تهذیب اوتمدن قبلول له برق اوموټر نه هم زیات مضربولي.
زمونږ په ادارو او شعباتو کې ډیر هوښیار اوډیر محتاط اشخاص زیات لیدل کیږي. دوی دنوي نهضت او نوي رڼا په قبلولو کې ډیرسخت مقاومت کوي اوهغه کسان چې له ځینو مزخرفاتو او مضروافکارو سره مجادله کوي بې تجربې او افراطي هلکان ګڼي. دوی وایي په هرکار کې اعتدا ل ښه دی اوباید په هرڅه کې له ډیر احتیاط نه کار واخیستل شي.
هغه څوک چې یوقدم دعصر خواته نږدې کیږي او آرزولري چې ددنیاله سیرسره موافقت وشي، دوی وربانديې سترګې سرې کړي او تهدیدوي یې چې تاسې دقوم له روحیاتو، دمحیط له مقتضیاتو ناخبره یاست اوجامعه بربادوئ.
دوی ځانونه داسې ښیي لکه چې دعلم اوعقل او تجاربو سرمایه داران همدوی وي او دنیا ددوی په ښکر ولاړه اوپه دوی ودانه وي، مګر رحمان بابا وایي:

دا دنیـــــا پـــــه احمقـــــانوده ودانـــــه   دانـــــا نـــــه کاپـــــه دنیـــــا بانـــــدې غـــــرض

دوی هروخت داعتدال پسندۍ په نامه دنوي نهضت او مدنیت مخه نیسي او غواړي چې وړاندې تلونکي اوپیشرفت غوښتونکي په شا بوزي او بیرته یې وګرزوي.
دوی خیا ل کوي چې اعتدال اواحتیاط سکون او جمود قبلول دی او یوقدم وړاندې ایښودل له احتیاط او اعتدا ل نه وتل دی.
تاسې پدې پوه شئ چې همدغه کسان په شا تلونکي مرتجعین دي چې اعتدا ل په حقیقت کې نه پیژني اویا په دغه نامه دملت دپیشرفت مخه نیسي.
دغه محتاط او اعتدا ل پسنده طبقه چې په اصل کې له اعتدا ل نه ډیرلرې دي دوی کې د مسامحه کارۍ، مماشات او سازشو نو استعداد موجود دی، په کوم ځای کې چې دحق او حقیقت اظهار په کار وي دوی غلي او خاموشه ناست وي اوهر څوک چې هرڅه وایي دوی ورسره سر خوزوي او خپل محبوبیت ساتي.
ددوی داعادت دومره قوي شوی چې دخدای رضا هم دخلکو په نارضایي کې نه خوښوي اوکه دقوم له روحیاتونه خلاف وي ددین او عقیدې اظهار هم نه کوي.

له یوه خان او ملک سره دومره ناجایزه مراعاتونه کوي چې طوایف الملوکی ته خبره ورسېږي، له سپین پکړیو سره تردې حده مماشات اختیار کړی چې دحقیقي اسلام په عوض ورسره جعلي او موضوعي خبرې ومني.

هو!دوی له هر چا سره سازش کوي مګر له عصري ترقیاتوسره بې جوړه نه راځي. دوی په عین حا ل کې چې دنوی نهضت او عصریت له زړه نه مخالف دي یاېې دخپل مفاد دپاره مضر ګڼي، ځلمواوځوانانو ته داسې ښکاره کوي چې تاسې نه پوهېږئ او پخواله وخته دنیاته راغلي یاست.

مونږ غواړو چې مخکې ولاړشو اوترقي وکړو مګرقوم جاهل دی او بایدله ډېر احتیاط او اعتدا ل نه کار واخیستل شي.

دوی ته باید وویل شي چې که تاسو غوندې محتاط او اعتدالیون موجودوي داجهل او ناپوهي به هېڅکله نه ورکېږي او څوک به یوقدم وړاندې وانخلي.

مګر که تاسو خلکو وپېژندلئ او زماني ستاسې حا ل ښکاره کړ، بیا به ډېر ګړندی منزل مقصودته ورسېږو او تاسوته به دپښتنو په تاریخ کې بې ملامتی نورڅه پاتې نشي.

هغه ځوانان چې تاسو بیرته راګرزولي دي اوپه نوو مغزوکې مو زاړه فکرونه اچولي دي تاسو سره به په خجالت کې شریك اوسهیم وي، اوستاسې دهوښیاری او مضر احتیاط مس به ډېر ژر ښکاره شي.

زه خپل وجداني مسئولیت رفع کوم او وایم: کومه رویه چې تاسې نیولي ده اعتدا ل نه دی تفریط دی بلکه هېڅ نه دی اوتاسې هېڅ نه کوئ مونږ تاسې پېژنواوپدې خبرونه غولېږو.

ستاسې هوښیاري او احتیاط ډېر ضعیف احتمالات اوتوهمات غځوي اوتاسې وېروي.

تاسې زمونږ قافله ځای په ځای درولې ده او د خپلو اسونو جلوونه مو دومره ټینګ نیولي چې یویو قدم وروسته اوپه شاځي.

دا ارتجاعي قدمو نه مونږ ته ډېر مضر تمامېږي، تاسې دکاروان اوقافلې مخه نیولې ده او ستاسې توقف دټولو دمعطلی سبب ګرځي. دخدای پار دی تاسې له مخې لرې شئ او مونږ پرېږدئ چې وړاندې ولاړشو او یوه ځای ته ورسېږو.

حاکمانوته وایم

ای هغو کسانو چې ستاسې په لاس کې دحکومت لښته ده ستاسې په امر یو سړی وهل کېږي، تړل کېږي، جرمي کېږي او هرڅه کېږي.

ستاسې په نظر یه یو بې ګناه په محبس کې لوېږي او یو ګناهکارله بنده خلاصېږي.

ستاسې په عدالت مظلومان له ظلمونو نجات مومي اوستاسې په بې انصافی، ظلمونه، جبرونه په عالم کې خپرېږي.

ستاسې غفلت اوبې خبري عالمونه تباه کوي او ستاسې په ویښتوب او هوښیارتوب ډېر ښه ښه کارونه کېدلی شي.

که تاسې په سمه او صحیح لار روان شئ ډېربې لارې خلک به په لارکېږي، که تاسې پخپله دنفس اوشیطان په لاره درومئ نوپه عالم کې دظلمونوله لاسه بې تمیزه قیامت اوبې میزانه محشر جوړېږي.

ستاسې فساد د ډېرو فسادو باعث ګرزي او ستاسو په اصلاح ډېر ډېر اصلاحات کیدای شي.

ستاسې په لاس کې دحکومت زور او قوت موجوددی که تاسې لېوان یا لېونیان شئ د خدای مخلوق تباه کېږي.

که تاسې ماشومان او اطفا ل اوسئ ستاسې په طفلانه لوبو ډېر کورونه خرابېږي. که تاسې ړانده او کاڼه شئ حق او عدالت مري او ظلمونه، فسادونه، بدبد کارونه رواج مومي.
تاسې پدې پوه شئ چې ددنيا دنظام او انتظام دپاره خدای دوه شيه پيداکړی دی. چې يوه ته حکمت او بل ته حکومت وايي.
حکومت هېڅکله بې له علم او پوهې، بې له تدبير او سياست څخه چې له دې ټولونه په حکمت تعبير کيدلی شي مخکې نه ځي او تش کوتک په دنياکې نه چلېږي.
اوس په متمدنه او مترقي دنياکې يوسړی په ډېر علمي لياقت اولوړ شخصيت حاکم کيدلی شي او هغه څوک دغه رتبه اومرتبه ګټلی شي چې په تدبير اوسياست کې اوله درجه مهارت لري او دمهموصفاتو خاوندوي. مګرپه تاسې کې لا اوس هم بې سواده، بې ذوقه، بې علمه، بې رحمه، بې انصافه اوله جهانه نه نا خبره اشخاص پيداکېږي،چې بې رشوت اخستلو، وهلو او ټکولو، کنځلو اوبدوويلو، په نور څه نه پوهېږي اونه شي پوهيدلی.
تاسې پدې پوه شئ چې حکومت پس له دې نه تجارتي متاع نشي کيدلئ چې څوک يې په پيسواو رشوتو نو واخلي.
هغه وخت او زمانه په تېرېدو کې ده چې څوک د حکومت چوکۍ په خوشامندو اوتملقونو وساتلی شي يا ظلم او بې شعوره قوت په يوه منطقه کې حاکميت وکړای شي.
مونږ ددې عصرپه شپوکې داخوبونه ليدلي دي چې علم او لياقت، خير او اصلاح به ډېر ژر خپله کرسۍ اشغا ل کړي او جهل او ناداني،ظلم ستم، ريا کاری اوفريب کاري به له خپلې چوکۍ راولوېږي.
تاسې خپل ځانونه اصلاح کړئ اوپخپل ځان ګوتې ووهئ مقصد ظاهري فيش او ارايش نه دی بلکه دعيبونو اصلاح او دځان معنوي جوړول مراد دی
راشئ دا زړه طريقه نوره پرېږدئ اوهرکار دسوتې په زورمه کوئ!
انسانان خدای دوهلو اوټکو لودپاره نه دی پيداکړی.
دمجرمينو دقايلو لواو اصلاح کولو دپاره نوروسايل هم شته.
ظلم په ظلم باندې هېڅ کله نه ورکېږي.
تاسې به ډېرخلک په وهلو معيوب کړی وي.
ډېرکسان به ستاسې دشدت او تشددله لاسه تبتيدلي او ورک شوي وي، مګر جرايم او جنايتونه نه دي ورک شوي.
يوشاعر وايي:

دانسان اصلاح په پوهه انسان کړی　　　　نا پوهان يې په وهلو دانسان کړي

نوراشئ له علم او پوهې نه کارواخلئ ظلمونه او جبرونه پرېږدي!
بې ګناه خلک په وهلو اوټکولو مه قايلوئ!
په رشوتونو اولحاظونو له حق او حقيقت نه مه تېرېږئ او ديوه په ګناه بل ته جزامه ورکوئ!
تاسې پخپل نفس او خپلو خواهشاتو حاکميت پيداکړئ او دهمدغه حاکميت په اثر ځانونه ددې لايق کړئ چې په نوروداسې حکومت وکړئ لکه چې يوپلاربې پخپلو زامنو باندې پخپل کورکې کوي اوهېڅ راز ظلمونه پکې نه وي.

میلونر خیرات خور

که څوک خپه کېږي که خوشحالېږي زه خوځه وایم او خپله غاړه خلاصوم، ګوندې داساده مخلوق لږ غوندې پوه شي اوفکر وکړي.

زه اروپاته نه یم تللی، امریکامې نه ده لیدلی، په افریقا کې نه یم ګرځېدلی او هېڅېرې نه یم تللی، مګر یوعجیب مملکت مې لیدلی دی او عجیب مخلوق پکې اوسي.

په دې مملکت کې ددی په ځای چې بډایان او مالداران خوارنو او غریبانو ته څه ورکړي، خواران او مسکینان دډېر ما ل او دولت خاوندانو ته څه ورکوي او هغوي هم نه شرمېږي اخلي یې.

ته به وایې دی رشوت خواره ماموران او حاکمان یادوي چې په لکونو روپۍ اوبې حسابه جایدادونه لري له یوه ډېر عاجزسړي نه هم په ډېره جزیي فقره کې تر څو سل دوه سوه روپۍ وانخلي نه یې پرېږدي.

نه زه دغه بې رحمه بې انصافه رشوت خواره نه بنیم، خیرات خواره بنیم.

په دغه مملکت کې چې زه ورته عجیب مملکت وایم ملیو نر خیرات خورهم پیداکېږي او ډېر غنیان دخوارانو اومسکینانو خیراتونه خوري.

په دغه وطن کې ماداسې خلک ولیدل چې اسونه ورته ولاړ دي موټرلري، قصرونه او باغونه، ځمکې اوپټي یې په هر ځای کې شته مګر له داسې خلکونه خیراتونه او شکرانې اخلي چې هغوی دځپل اولاد نفقې او جامې ته حیران دي او ددوی نوکرو ته هم نه رسېږي.

په دغه مملکت کې معکوس وضیعت دی او وږي بربنډ یې له مړو او دولتمنو سره مالي مرسته او کومک کوي.

په کوم ځای کې چې دبې وزلو او خوارنو په خیراتونو او شکرانو، غنیان او متمولین ځمکې او جایدادونه، کورونه او باغونه، موټر او اسونه اخلي.

ایا دهغوئ په حا ل افسوس او حسرت نه دی په کار؟

ای خوارو او بې وزلو پښتنو! هرڅوک چې غني او دولتمن شي میاوي که ملا، سیدوي که پیراو پیشوا هغه دخیراتونو اوزکاتونو مستحق نه دی.

هغوی باید تاسې غوندې عاجزانوته خیراتونه او زکاتونه درکړي او په تاسې باندې زړه وسوزوي، که تاسې نه دریږئ او اروړو نورو ته څه ورکوئ، دقصرونو او باغونو خاوندانو ته څه مه ورکوئ بلکه ګوډ،شل، ړانده، کونډې، یتیم، بندي مسافر ته یې ورکړئ چې په اخرت کې په ښه درشي.

ستاسې په خیراتونو په عمرو عمرو خلکو مزې، چړچې او ورمیږونه وکړه، که رښتیا ووایم نو شرابونه هم پرې واخیستل شوه او فحاشي پرې وشوه، لږ سترګې وغړوئ او لږ غوندې هوښیارشئ. اخر ړانده خونه یاست داڅه درباندې کېږي.

تاسې خپلو شکېدلو جامو، خپل فقر او مسکنت او ددوی ما ل اودولت وګورئ! چې دوی څنګه دي اوتاسې څنګه یاست؟

که دوی نه شرمېږي اوستاسې خیراتونه قبلوي بلکه غواړي یې، تاسې ددوی له حیثیت اوشان نه وشرمېږئ او دوی ترقیامته اوپه قیامت کې مه شرموئ.

ګرانه ليکواله!

ددې عصر قافله ډېره ګړندۍ ده، له دې کاروان سره برابرتګ نوې اقتضاګانې لري اود انسان په ظاهري او معنوي حال کې بدلون غواړي.
پخوابه يوه کارواني له ځان سره پتيرې اخستې اوپه پښو به يې ميخونه او نالونه وهل، مګراوس دالوتکو په سفرکې دغه شيان نه دي په کار اوددې وخت مسافرت هغسې نه دی.
مونږ اوس دژوندانه په نوې مرحله کې داخليږو او له يوه حاله بل ته انتقا ل کوو.
هغه څوک چې له خپل خره راکوزيږي او په الوتکه کې الوزي بايدفکر او نظرېې بل راز شي او ناسته ولاړه يې هغسې نه وي.
هغه چې ټول عمرپلی ګرزېدلی اوله عقله پياده دی دآس يابا يسکل سپرلی هم ورته ډېره ګرانه معلومېږي، د سپورمۍ کرې ته ختل خو لا څه کوې.
له يوه زاړه جهان نه نوې دنيا ته ورتګ او په نوو توغنديو سپريدل ډېر مراحل په مخکې لري او نوې عصري پوهه غواړي.
انسان لکه دتجارت ما ل داسې نه دی چې داوښ له شانه الوتکې ته رانقل شي او هېڅ تغير پکې رانه شي.
تجارتي مالونه هم د اوښانو په شا په څټو او غوندو کې وي او په الوتکوکې خپله جامه او ظرف بدلوي. هغه وخت چې مونږ دخپل کلي او کور له څوتنو کاروانيوسره په خروپسې روان وو او اوس چې دمختلفوملتونو له افرادو سره په الوتکو کې لرې هېوادوته ځو او راځو بايدله هغه حاله ډېرفرق ولرو او هغسې نه اوسو.
که هغه وخت زمونږ نظر محدود و زمونږ مزلونه هم لنډو مګر اوس له دغه اوږدو مزلونواو لوړو پروازونو سره لوړفکر اولرې نظرهم په کار دی.
زمونږ خلک خواوس دهوايي سرويسونو له برکته له ځمکې نه لوړې فضاته هسک شوه او وزرونه يې پيداکړه مګر دخلکو فکرونه او اخلاق لوړول دغومره اسانه کارنه دی چې کوم داخلي يا خارجي شرکت يې سرته ورسوي.
داکار ترډېره حده دهيواد د پوهانو اوليکوالو کاردی.
داد دوی وظيفه ده چې ديوه نوي نهضت او ارتقا يي حرکت ملګر تيا وکړي او دخلکو ذهنونه د نوو افکارو او عصرى ايجاباتو قبلولوته تيار کړي. نوي نهضتونه په هرځای اوپه هر وخت کې پالونکي او رټونکي لري.
په هرملت کې (نوې خوښې) او (زاړه خوښې) شته.
زاړه هر چېرته زاړه رواجونه او عادتونه خوښوي، ځوانان هرکله دنوي فکر او دنوي ژوند طرفداروي.
ددې دواړوډلو ترمينځ يوه بله ډله مينځګړيتوب کوي يعني ځينې نوي شيان ښه ګڼي او ځينې بدبولي، په زړوشيانو کې هم ځينې خوښوي او ځينې نه .
دادريمه ډله په جامعه کې معتدل اشخاص ګڼل کېږي او هغه دوه نورد نورد افراط او تفريط خاوندان بولي.
زه دلته دانه وايم چې دافراط طرفداران ښه دي که اعتدا ل پسند، مګر په ليکوالوبدا پيرزوينه لرم چې دوی بايد هر کله او هر چېرته دنوو نهضتونو ټينګ طرفداروي اوهغه زاړه رسمونه او رواجونه بدوګڼي چې ديوې جامعې دبيرته پاتې کيدو موجب دي. ليکوا ل بايد خلک پدې پوه کړي چې ددوی اجتماعي اوانفرادي ژوند څه راز دی؟ دوئ څه کوي؟ ددوی خويونه فکرونه عملونه اونېتونه څنګه دي؟ دنن ورځې د ژوند دپاره څه په کار دی او دسباورځې ضرورتونه څه دي؟

دیوه ولس دحقیقي سعادت دتامین دپاره له هر چانه دپوهانو اولیکوالومرسته ډېره په کارده، دوی باید خلک داصلاحي فعالیتونو او پروګوامونو په ښېګڼوپوه کړي او په عالم کې داسې خوشبیني پیداکړي چې واقع بینی ته زیان ونه رسوي.
مونږ لکه چې دښو اوسمو لارو جوړولوته ډېر ضرورت لرو دېته هم اړیو چې په ښه لاره تګ خلکوته وښیاو ښه حرکت راپیداکړو.
که سړک هرڅومره ښه جوړشي او لیاره ډېره اواره هم وي چې څوک په سمه لاره نه ځي او د حرکت اراده نه لري څوک به یې څه کړي؟
که دچا صحت هرڅومره ښه وي او په وجود تکړه وي چې خوی یې وران اوعمل یې بدوې نوڅه فایده؟ ترڅوچې زمونږ عادات اواخلاق سم نه شي او بد ذهنیتونه راسره ملګري وي که داملک جنت هم شي زمونږ بد عملونه اوبد رواجونه به یې په جهنم بدل کړي او په هغو اورونو به سوزو چې زمونږ له نفسونو نه یې لوخړې اولمبې پورته کېږي. که مونږ خپل ځانته متوجه شو اوخپل کردار اورفتار په نظرکې ونیسو زمونږ هغه ظلمونه او جهالتونه چې د رسم ورواج اوعرف اوعادات نوم پرې ایښودل شوی دی زمونږ د بدبختۍ ډېرمهم عوامل دي چې یوه اساسي مجادله اوقلمي مبارزه ورسره په کار ده.
په دې اوس وخت کې چې دتحول ورمه درسم و رواج پوړنی له مخه اخلي او محجوبیت له مینځه ځي دلیکوالو په غاړه ډېر مهم مسئولیتونه پراته دي چې دحقایقو له مخې پرده لرې کړي اوښوته ښه بدوته بد ووایي یعنې له هېچانه ونه وېرېږي حتیٰ چې له عرف وعادت نه یې هم سترګه ونه سوزي او دحقانیت په جذبه د ناپوهۍ له هغه بدذهنیت سره مجادله وکړي چې قوت او قدرت یې دزړې زمانې له فرعونانو نه کم نه دی اویوازې ابراهیمي جرئت ورسره مقابله کولی شي.
دلیکوا ل لویوالی په همدغه ټکي کې پروت دی چې دجامعي عرف وعادت ته په انتقادي نظر وګوري اوخپله عقیده پټه نه کړي.
هغه څوک چې خپل صحیح فکراو نظردعا م ذهنیت په مخالفت نه شي څرګندولی څوک ورته په نفرت نه ګوري مګر کوم ارزش هم دجامعي په نظرکې نه لري.
رښتیانی لیکوا ل اوستر لیکوا ل هماغه دی چې د راتلونکی نسل قضاوت په نظرکې ونیسي اوله سبا ورځې وډارشي نه له نن ورځې نه .
یو مسلمان باید هغه ورځ په نظر کې ولري چه یو صحیح قضاوت پکې کیدونکی دی او حقیقت پکې له رسمونو او رواجونونه لوړمقام لري.
څنګه چې په یو ه باغ کې هروخت ناکاره بوټي، درب اوکبلې پیداکېږي باغبانان یې له بیخه باسي چې له باغ نه ځنګل جوړنه شي په یوه ولس کې هم په مرور د زمان ځینې وران خویونه اوبدعادتونه پیداکېږي چې انساني باغ وبڼ ته زیان رسوي.. هغه اصلاحي نهضتونه چې په ملتونوکې وخت په وخت پیداکېږي دهمدې دپاره وي چې دغه راز بد بوټي ورک کړي او دخلکو په ذهن کې نوې رڼا پیداشي.
دجهان تاریخ چې سړی ګوري او دستر و لیکوالو او پوهانو د ژوند انه مطالعه کوي دا ورته معلومېږي چې دفکر اوپوهې مشرانو او لویانو دخپلې عقیدې اوفکر و نظریه اظهار او ابلاغ کې له څومره جرئت او جسارت نه کار اخستی او خپل ژوند یې د نورو د ژوند ښه کولو دپاره څومره خوارکړی، بلکه قربان کړی یې دی.
دراتونکي نسل په نظرکې خپله لویي ثابتول څه اسانه کارنه دی چې خوشې په خوشې لاس ته راشي. که سړی دپوهې اوفکر په رڼاکې دحقایقو په اظهار نن هر څومره منفور واقع شي اوعام ذهن ونظر ورته په کرکه وګوري هغومره به دغه سړی دسبا ورځې په رڼا او د راتلونکي نسل په نظرکې ښکلی او محبوب ښکاري.

A FEW NOTES ON THE ORTHOGRAPHY AND COMPOSITION OF PASHTO LANGUAGE

by

GUL PACHA ULFAT

www.ulfat.de